

1. Park Zdrojowy z pijalnią wód mineralnych w Polanicy Zdroju.
Założenie parkowe o powierzchni 13 ha skupiające siedliska różaneczników oraz okazy drzew uznane za pomniki przyrody, przechodzące w naturalny las. Od 1991 wpisany do rejestru zabytków jako dobro kultury. W parku efektowne pokazy podświetlanej fontanny. Nieopodal wejścia do parku pijalnia wzniesiona w latach 1911-13 jako obiekt sanatoryjny w stylu klasycyzująco-secesyjnym połączona z Teatrem Zdrojowym im. Ćwiklińskiej. Przy głównej alei parku znajduje się charakterystyczne sanatorium "Wielka Pieniawa".

W budynku pijalni znajduje się również biuro usług turystycznych, które oferuje różnego rodzaju wycieczki piesze jak i autokarowe. Można stąd wyruszyć na wycieczkę po ziemi Kłodzkiej oraz jednodniową do Pragi, Wiednia, Czech. Konieczna wcześniejsza rezerwacja tel. (74) 868 11 21, 697 689 333, www.pol-kart.pl.

2. Etnograficzne Muzeum Misyjne w Polanicy Zdroju.
Mieszcząca się w zabudowaniach klasztornych o.o. Sercanów w Sokłówce - misjonarzy, mających tutaj swoją siedzibę, ekspozycja egzotycznych wyrobów rękodzielniczych, przywiezionych przez zakonników z Peru, Polinezji, Kongo i Zairu.

3. Rezerwat "Torfowisko pod Zieleńcem".
Rezerwat utworzony na powierzchni 156,8 ha wierzchowiny gór, których krajobraz przypomina tundrę. Na podmokłym podłożu wśród torfowców odnaleźć można rzadkie okazy flory takie jak np.: brzoza karłowata, sosna błotna, rosiczki oraz kosodrzewina.

4. Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju.
Budynek drewniano - kamienny wzniesiono w 1605 r. z wyraźnie barokowym akcentem. W kolejnych latach rozbudowywany, dziś stanowi jeden z najcenniejszych w kraju zabytków technicznych. We wnętrzach zlokalizowano Muzeum Papiernictwa i warsztaty produkujące papier ręcznie czerpany. lstnieje możliwość wzięcia udziału w lekcjach dotyczących techniki produkcji papieru czerpanego połączoną z zajęciami praktycznymi po uprzedniej rezerwacji. Przy ul. Kłodzkiej 42 stoi unikatowy młyn papierniczy z 1605 r. o efektownych wolutowych szczytach. Zachowana w niezmienionej postaci budowla jest jedynym w Polsce, a jednym z nielicznych w Europie przykładem barokowego budownictwa przemysłowego. Produkcję papieru doskonalono w Dusznikach od poł. XVI w. Grzegorz Kreczmar zaczął dodawać do masy wyciągu z torfu oraz źródlanej wody, dzięki czemu tutejszy papier zyskał opinię wiecznotrwałego. Następni właściciele, Hellerowie, uzyskali dziedziczne stanowisko królewskiego papiernika, potem pracowali już tylko na specjalne zamówienia.Barokowa papiernia w Dusznikach jako prywatny zakład produkcyjny funkcjonowała do 1939 r., kiedy z racji na zabytkową wartość i finansowe tarapaty właścicieli przejęło ją państwo. Status muzeum uzyskała jednak dopiero po wielkim remoncie w 1968 r. Od 1971 r. znowu produkuje słynny papier czerpany. Ekspozycja Muzeum Papiernictwa obejmuje dzieje i techniki

wytwarzania papieru, znaki wodne, cenne druki na papierze dusznickim oraz demonstrację produkcji papieru czerpanego, podczas której uczestnicy większych grup mogą niekiedy sami trochę "poczerpać", przeważnie ogląda się jednak ten proces ze specjalnej galeryjki ponad kadziami z rozpuszczoną celulozą. Swoistym kuriozum jest kartka tutejszej produkcji, która przeleżała we wraku okrętu *Waza* na dnie Bałtyku 300 lat i dalej ma się świetnie. W nocy z 22 na 23 sierpnia 1998 r. młyn stanął wobec śmiertelnego zagrożenia. Po katastrofalnej kilkugodzinnej burzy - gdy chmury zawisły nad Górami Bystrzyckimi, przestały się przesuwać i uwolniły hektolitry wody - Bystrzyca Dusznicka wezbrała, a jej nurt ujął zabytek w spienione kleszcze. Patrząc na położenie młyna i poznając zniszczenia, jakich tej nocy dokonały górskie strumienie i rzeczki w Dusznikach czy Polanicy, trudno oprzeć się wrażeniu, że ocalenie drewnianego muzeum stojącego niemalże w rzece to po prostu... cud. Nadmienić tu warto, że pierwsza dusznicka papiernia zniknęła z powierzchni ziemi, zmieciona właśnie przez Bystrzycę w 1601 r. Muzeum czynne jest z wyjątkiem poniedziałku (wt.-pt. 9.00-17.00; sb. i nd. 9.00-15.00, V-IX do 17.00) wstęp 5 zł, zniżkowe - 3 zł. W niedzielę - bezpłatne, tel.074 866 92 48. Kontaktując się z Działem Naukowo-Oświatowym muzeum, można zarezerwować sobie udział w zajęciach czerpania papieru, a nawet 2-3 dniowych warsztatach papierniczo-rękodzielniczych.

5. Kościł św. Piotra i Pawła w Dusznikach Zdroju.

Barokowy kościół w obecnej postaci z pocz. XIX w., wyróżnia się oryginalną amboną w postaci wieloryba z rozwartą paszczą. Cenne wyposażenie barokowe stanowią m.in. ołtarz główny z obrazem P. Brandla, ołtarz boczny "14 Wspomożycieli" w Kaplicy Zmarłych.

6. Rynek w Dusznikach Zdroju.

Rynek otacza wiele ciekawych kamieniczek, m.in. ratusz z XVI w., dawny zajazd w którym gościł w 1669 r. król Jan Kazimierz. W środku placu stoi wotywna, barokowa kolumna Matki Bożej z Dzieciątkiem, w otoczeniu świętych Floriana i Sebastiana, dzieło L. Webera.

7. Park Zdrojowy z pijalnią wód mineralnych w Dusznikach Zdroju.

W malowniczym parku zlokalizowanych jest kilka znaczących obiektów: dworek z pocz. XIX w mieszczący Teatr im. F. Chopina (który koncertował tu w 1826 r.), dwa pomniki Chopina, pijalnię wód mineralnych z Halą Spacerową. W sezonie wieczorami atrakcję stanowi kolorowo podświetlana fontanna.

8. Kompleks sportowy Jamrozowa Polana.

Rozległa polana otoczona lasami świerkowymi i mieszanymi. Wytyczono tu trasy narciarstwa biegowego, zbudowano wielostanowiskową strzelnicę biathlonową, dzięki czemu polana stanowi znaczący ośrodek polskiego biathlonu. Rozgrywane są tu liczne zawody sportowe.

9. Stacja sportów zimowych Zieleniec.

Osada założona na zboczach Gór Orlickich w 1719 r. Jest najwyżej płożoną miejscowością w Sudetech (860 -1000 m n.p.m.). Obecnie zaopatrzona w rozbudowaną bazę noclegową oraz sieć 20 wyciągów narciarskich. W sezonie zimowym odwiedzana jest przez rzesze miłośników białego szaleństwa.

10. Rynek w Lewinie Kłodzkim.

Pochyły Rynek otoczony jest starymi kamienicami, które wiekiem sięgają XVIII w. W dolnej części rynku stoi figura kamienna przedstawiająca św. Jana Nepomucena z 1717 r., W górnej zaś kamienna kolumna maryjna.

11. Zespół parkowo-pałacowy w Jeleniowie.

Zbudowany w XVI w. jako dwór renesansowy, przebudowany w 1788 r. na pałac barokowy przez hrabiego von Mitiusa. W latach 1961-1971 przeszedł gruntowny remont.

12. Ruiny Zamku Homole.

Kamienny zamek Homole wzniesiony został w XIII w. na miejscu grodu granicznego dla ochrony odnogi szlaku bursztynowego. Stanowił równie centrum niewielkiego państewka. Do dziś przetrwały tylko skromne ruiny zamku w postaci resztek wieży i fragmentów murów.

13. Kamienny wiadukt kolejowy.

Wzniesiony został w 1903 r. przez włoskich budowniczych. Ma 120 m długości i 27 m wysokości, a oparty jest na wieloprzęsłowej, klasycznej konstrukcji.

14. Trasa Kolejowa Kłodzko - Kudowa Zdrój.

Lokalna linia kolejowa na Ziemi Kłodzkiej ukończona w 1905 roku, biegnąca przez uzdrowiska Polanica Zdr., Duszniki Zdr., Kudowa Zdr. pomiędzy G. Bystrzyckimi, G. Stołowymi i Wzgórzami Lewińskimi. Szczególnie malownicza na odcinku Duszniki Zdrój - Kudowa Zdrój.

15. Park Zdrojowy i pijalnia wód mineralnych w Kudowie Zdroju.

Park Zdrojowy założony został w XVIII wieku z charakterystycznym powstałym w tym samym czasie sanatorium "Zameczek". Pijalnia wód mineralnych zbudowana na początku XX w. ma cechy barokowe i połączona jest z nową halą koncertową. Obok okazały budynek sanatorium "Polonia" z salą teatralno-widowiskową.

16. Kaplica Czaszek w Czermnej.

Jedna z nielicznych w Europie kaplica, której wystrój stanowią warstwowo ułożone czaszki i piszczele ok. 3 tys. ludzi ofiar wojen i epidemii. W piwnicy zgromadzono jeszcze ok. 20 tys. fragmentów szkieletów. Osobliwe miejsce wywołujące refleksje nad kolejami ludzkiego życia.

17. Ruchoma szopka w Kudowie-Czermnej.

W chatce będącej przykładem tradycyjnego budownictwa sudeckiego z przełomu XIX i XX w. podziwiać można wykonane w latach 1896-1924 przez Frantiska Stepana ok. 250 ręcznie struganych, niezwykle barwnych lipowych, ruchomych figurek. Układają się one w sceny z życia pasterzy, mieszczan i ich domostwa. Zagrać tutaj też można na zabytkowych organach.

18. Muzeum Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego w Kudowie - Pstrążnej.

Na górskim stoku byłej wsi Pstrążna zlokalizowano skansen. Przedmiotem prezentacji są w nim obiekty architektury i kultury ludowej Sudetów (budynki mieszkalne, dzwonnica, zajazd, kuźnia wraz z wyposażeniem w sprzęty i narzędzia). Latem organizowane są tutaj pikniki połączone z degustacją m.in., pieczonego na miejscu chleba ze smalcem, ziemniaków z ogniska i bigosu.

19. Błędne Skały.

Ławica piaskowców położona na wysokości 852 m, spękana siecią szerokich szczelin, których głębokość sięga do kilku metrów. Błędne Skały mają postać malowniczego labiryntu skalnego i stanowią nie lada atrakcję dla odwiedzających turystów. Błędne Skały, położone na skraju Skalniaka, utworzone są przez sieć regularnych spękań w ławicy piaskowców górnokredowych. Jako labirynt przewyższają Szczeliniec, pod względem widoków nie umywają się. Od szosy Kudowa-Karłów, na szóstym kilometrze od Kudowy i piątym od Karłowa, na Rozdrożu pod Lelkową odchodzi w bok jednokierunkowa droga, którą można dojechać do "kamiennego miasta". Droga jest płatna, a ruch odbywa się wahadłowo: "tam" można jechać tylko o pełnych godzinach (zob. tablice); niezastosowanie się do tych wymogów grozi zderzeniem czołowym z autokarem. Wielu turystów wybiera jednak parking na rozdrożu i ponad półgodzinną wspinaczkę do labiryntu. Przejście "labiryntu" zajmuje ok. 35 minut. Wstęp: 4-2 zł; podchodząc szlakiem zielonym od Pasterki bądź czerwonym od Skalniaka, trafia się do labiryntu z pominięciem kasy. Na miejscu barek z fast foodem i piwem oraz sklepik z pamiątkami.

Dojścia do Błędnych Skał:

Kudowa Zdr.-Błędne Skały Znaki czerwone, czas przejścia 2 godz., w drugą stronę 1 1/2 godz.

Kudowa Zdr.-Czermna-Pstrążna-Błędne Skały Znaki zielone, czas przejścia 2 1/2 godz., w drugą stronę 2 godz.

Pasterka-Ostra Góra-Błędne Skały Znaki zielone, czas przejścia 1 3/4 godz., w drugą stronę 1 1/2 godz.

Karłów-Skalniak-Błędne Skały Znaki czerwone, czas przejścia 1 3/4 godz., w drugą stronę 1 1/2 godz.

Rozdroże pod Lelkową-Błędne Skały Znaki czerwone, czas przejścia 3/4 godz., w drugą stronę 2/3 go

20. "Róża kłodzka" (Pełnik europejski).

Ziemia Kłodzka jest obszarem występowania najbardziej liczebnych populacji tej rośliny w Polsce. Od przynajmniej 120 lat kwiat nosi lokalną nazwę "kłodzka róża". Szczególnie Górach Stołowych na podmokłych łąkach pełnik europejski tworzy całe łany złocistożółtych kul, kołyszących się na wietrze wśród wiosennej zieleni traw.

21. Trasa kolejowa Kłodzko - Nowa Ruda.

Atrakcyjny pod względem widokowym odcinek linii kolejowej Kłodzko-Wałbrzych, stanowiącej fragment niegdysiejszej Śląskiej Kolei Górskiej. Uruchomiony w 1879 r.

22. Łowiska pstrągów.

Jedna z najmłodszych i cieszących się coraz większą popularnością atrakcji Ziemi Kłodzkiej. Możliwości komercyjnego połowu pstrąga oferują, łowiska m.in. w: Radochowie, Konradowie, Nowej Morawie, Goszowie, Pstrążnej, Spalonej, Lądku Zdr., Boguszynie, Korytowie, Długopolu Zdr. i Chocieszowie.

23. Spływy pontonowe przełomem bardzkim.

Przez sam środek Gór Bardzkich przeciska się Nysa Kłodzka przełomem z zakolami jakich niewiele w Polsce. Płynąc Nysą Kłodzką można zobaczyć nie tylko piękne widoki, ale także możemy natknąć się na takie zwierzęta jak muflon, salamandra, czapla siwa czy pstrąg górski. Nysa Kłodzka zatacza tu sześć dużych meandrów. Rzeką, odbywają, się spływy kajakowe lub pontonowe. Przystań wodna znajduje się w Bardzie przy ul. Skalnej. Konieczna wcześniejsza rezerwacja telefoniczna 725 300 303.

24. Radkowskie Skały.

Mur skalny, otaczający baszty i filary skalne o blisko stumetrowej wysokości zaliczane do najokazalszych w Górach Stołowych. Poprowadzono tędy wiele dróg wspinaczkowych, a ich górna krawędź stanowi dobry punkt widokowy.

25. Droga "Stu Zakrętów".

Malowniczy odcinek drogi 387 , biegnący w otoczeniu ciekawych form skalnych z Radkowa przez Karłów do Kudowy Zdrój. 102. Kopalnia Złota w Złotym Stoku. Początki górnictwa datowane są tutaj na X w. Na początku XVI w. wydobywano maksymalnie 137 kg złota rocznie, co stanowiło 8% produkcji europejskiej. W chwili obecnej do zwiedzania udostępniono dwie sztolnie wraz z ekspozycją, prezentującą przedmioty służące wydobywaniu i wytapianiu złota. Atrakcję kopalni stanowią również podziemne wodospady .

26. Fortyfikacje w Srebrnej Górze.

Potężna twierdza wznosi się nad miejscowością i przełęczą. Jest jednym z najciekawszych obiektów architektury militarnej w Polsce. Wykorzystywano ją jako ciężkie więzienie. Podczas ostatniej wojny urządzono w twierdzy jeniecki obóz karny Oflag VIII B.

27. Bazylika w Bardzie.

Trójnawowa budowla z emporami, zamknięta półkoliście. Fronton flankują rzadkie wówczas, dwie trzykondygnacyjne wieże upamiętniające poprzednie kościoły. Na ołtarzu gł. centralne miejsce zajmuje romańska rzeźba madonny, pochodząca z pocz. XIII w. uważana za jedną z najstarszych w Polsce. Odznacza się ludowymi cechami, wskazującymi na miejscowe, śląskie pochodzenie. W sąsiednim budynku klasztornym znajduje się udostępnione do zwiedzania Muzeum Sztuki Sakralnej. W głównym skrzydle umieszczono bogate zbiory , obrazujące historię miasta, w tym liczne obrazy wotywne ofiarowane przez pątników z Polski, Czech, a nawet Łużyc. W podziemiach kościoła, dawnych katakumbach, czynna jest wykonana współcześnie ruchoma szopka.

28. Podziemne Miasto Głuszyca.

Kompleks budowli naziemnych i podziemnych z okresu II wojny światowej wzniesionych w , latach 1943 - 45 w ramach programu Riese (Olbrzym). Podobnie jak budowany w tym czasie , kompleks Osówka, przeznaczony był do celów militarno - strategicznych i jak wiele tego typu budowli na terenie Gór Sowich do dziś otoczony jest wieloma tajemnicami. Niedokończona budowla, wzniesiona została przez Niemców,

wykorzystujących niewolniczą pracę więźniów obozu Gross Rosen i jego licznych filii. Obecnie udostępniony jest do zwiedzania 750 metrowy odcinek podziemnej sztolni.

29. Podziemia w Osówce.

To najciekawszy i najdłuższy udostępniony kompleks wybudowany w ramach programu Riese. Prace górnicze i budowlane, które doprowadziły do powstania ogromnego systemu betonowych korytarzy, umocnień i hal rozpoczęto na ogromną, skalę w 1943 r. Cel prac utrzymywany był w tajemnicy. Do dziś wielu historyków spiera się co do przeznaczenia systemu podziemnych i i naziemnych obiektów, które powstały w Górach Sowich w czasie II wojny światowej.

30. Pałac w Kamieńcu Ząbkowickim.

Na Wzgórzu Grodowym znajdują się rozległe ruiny monumentalnego, neogotyckiego zamku królewny Marianny Orańskiej. Pałac zbudowany w stylu szkockim z pewnymi "mauretańskimi" elementami został zaprojektowany przez znanego architekta K. Schinkla. Po pożarze w poł.1945 pozostały tylko coraz bardziej niszczejące wypalone mury i sklepienia oraz bogate, częściowo zniszczone detale architektoniczne. Od 1985 w odbudowie. Obok ciekawy kościół opactwa cystersów Wniebowzięcia NMP.

31. Rezerwat Cisy i Cisowa Góra.

W wielogatunkowym lesie rośnie około 4 tys. okazów cisa. Szereg okazów cisa w różnych krainach geobotanicznych Polski podlega indywidualnej ochronie jako zabytki lub pomniki przyrody.

32. Paczków.

Pośrodku rynku wznosi się ratusz z ośmioboczną, malowniczą wieżą o 45 m wys., której hełm otacza oryginalna tzw. polska attyka. Obok rynku trójnawowy, obronny kościół farnego św. Jana Ewangelisty. Stare miasto otoczone jest dobrze zachowanymi kamiennymi murami i obronnymi. Dzięki zachowanemu średniowiecznemu układowi przestrzennemu połączonemu z gotycką architekturą znany jest jako "polskie Carcassone".

33. Arboretum Wojsławice k. Niemczy.

Wojsławicke Arboretum (filia Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego) wpisane w 1983 roku do rejestru zabytków kultury, słynie z różanecznikow i azalii. Kolekcja ta należy do największych i najstarszych w Polsce. Kolekcje roślin liczą obecnie ponad 1000 różnych gatunków i odmian.

34. Srebrna Góra

Fort Srebrna Góra budowany przez 12 lat (1765 -1777) za blisko 1 700 000 talarów potężny zespół obronny w swym zarysie zachowanym do dnia dzisiejszego zadziwia kunsztem inżynieryjnym i swoją rozległością. Zespół twierdz mieścił około 3800 żołnierzy, 264 działa, posiadał olbrzymie zapasy amunicji, żywności, wody, opału. Miał własny lazaret, piekarnię, browar i był samowystarczalny na okres 6 miesięcy. Załoga twierdzy tylko raz w jej historii zmuszona została do obrony (1807) w czasie wojny z armią napoleońską. Pomimo ogromnych zniszczeń i spalenia całej miejscowości twierdza Srebrna Góra nie została zdobyta. Jednak do jej upadku przyczynił się ogromny rozwój techniki artyleryjskiej, w wyniku którego obiekt stracił swoją rangę i w 1867 roku został opuszczony przez wojsko. Na początku XX wieku twierdzę udostępniono do zwiedzania i stała się główną atrakcją turystyczną.

35. Fort Karola w Górach Stołowych

Fort Karola wzniesiono na Górze Ptak 841 m n.p.m. w roku 1970, była to niewielka strażnica jedno z ogniw umocnień na granicy Prus i Austrii. Fort był strzeżony przez kilkuosobową załogę, która już z daleka mogła wypatrzeć wroga i razić go ogniem z artyleryjskim.

Fort opuszczono w okolicach XIX wieku i zaczął popadać w ruinę. Zachowało się tylko kilka resztek fortu z platformą widokową z której można podziwiać okoliczne tereny.

36. Zamek Ratno

Do lutego 1998 r. było to czterokondygnacyjne, nakryte płaskim dachem założenie pałacowo-obronne. Pod

koniec lutego zamek w Ratnie spłonął, prawdopodobnie ktoś go podpalił (plotki mówią o wymuszeniu odszkodowania). Zostały więc jedynie renesansowe mury bez dachu oraz dwie wieże, z których południowa jest potężną sześciokondygnacyjną konstrukcją na planie kwadratu, zbudowaną z kamienia i cegły. Szczyt wieży i koronę murów obiega renesansowa półkolista attyka. Powierzchnia bogato ukształtowanej bryły wynosi 2 tys. m2. Główną bramę, u góry skarpy, zdobi piaskowcowy portal z herbami rodziny von Osterberg. W siedmioosiowej głównej elewacji znajdują się arkadowe okna.
U podnóża zamku, od strony południowej rozciąga się opuszczony i niszczejący park krajobrazowy o powierzchni 8 ha, z potokiem i stawem. Całości dopełnia oranżeria i domek ogrodnika. W folwarku znajduje się zaś cuchnąca hodowla krów górskich ras. Zamek wzmiankowany jest po raz pierwszy w 1347 r.; według legendy zbudowano go na miejscu XI-wiecznego czeskiego gródka. Przez sto lat stanowił własność rodziny Pannwitzów. Później właściciele zmieniali się często; w 1505 r. Ulrich von Hardeck wzniósł nowy murowany zamek, który wkrótce powiększył Baltazar von Reichenbach (po 1514 r.); zamek spalono podczas wojny 30-letniej (1645 r.) Odbudowano go w 1663 r., jak wskazuje data na filarze sklepiennym. Pałac otrzymał renesansową attykę, otoczony został wałem i fosą. W 1675 r. majątek kupił, uszlachcony rok wcześniej, Daniel Paschasius von Osterberg. Dokonał on generalnej rozbudowy i zmiany wystroju na renesansowo-barokowy. W posiadaniu rodziny von Osterberg zamek pozostawał blisko 90 lat. Ostatnią właścicielką była Iza von Blanckart, wysiedlona stąd w 1946 r. W pałacu zorganizowano dom wczasowy Związku Nauczycielstwa Polskiego ale, mimo remontu w 1972 r., w końcu opustoszał i zaczął popadać w ruinę. Późniejsze próby uczynienia zeń hotelu spełzały na niczym wobec smrodu z obór bydlęcego kombinatu. Warto z głupia frant zajrzeć do biur gospodarstwa, gdyż znajdują się tam elementy wyposażenia zamku, m.in. cudna szafa czy obrazy.

37.Drewniany Kościół w Kamieńczyku

Zabytkowy kościół w Kamieńczyku w województwie dolnośląskim, w powiecie kłodzkim, w gminie Międzylesie. Kościół - pod wezwaniem Św. Michała, położony jest w południowo-zachodniej Polsce, w południowej części Gór Bystrzyckich, na niewielkim grzbiecie odchodzącym w kierunku wschodnim od wzniesienia Kamyk, w miejscowości Kamieńczyk, około 5,3 km., na południowy zachód, od centrum miejscowości Międzylesie. Stary poewangielicki, zabytkowy kościół filialny p.w. św. Michała Archanioła, zbudowany w stylu barokowym, orientowany, jednonawowy, drewniany, o zwartej, lekkiej konstrukcji wieńcowej. Położony w górnej części wsi ponad dnem doliny potoku Kamionka na jej północnym stoku. Kościół złożony z nawy i prezbiterium, zbudowany z drewna. Całość posadowiona na kamiennym fundamencie. W osi budowli od zachodniej strony znajduje się wysoka kwadratowa drewniana wieża konstrukcji słupowo–szkieletowej z kruchtą w przyziemiu od frontu całość oszalowana deskami w ułożeniu pionowym. Wieża zwieńczona barokowym, cebulastym hełmem gontowym z latarnią, chorągiewką i krzyżem. Stromy dach jednokalenicowy, dwuspadowy tworzący okapy, pokryty gontem. Po południowej stronie prezbiterium znajduje się prostokątna zakrystia ułożona prostopadle do osi kościoła, zwieńczona dachem dwuspadowym krytym gontem, z dwoma małymi prostokątnymi oknami w ścianie od strony południowej. Przed kościołem po północnej stronie kamienna rzeźba Ukrzyżowanie z II poł. XVIII wieku i murowany budynek dawnej kostnicy zwieńczony dwuspadowym dachem pokrytym gontem. Taki budynek zwano po łacinie ossuarium. Składano tu kości dawno zmarłych mieszkańców, których groby musiano rozkopywać dla nowych pochówków. Między budynkiem kostnicy a kościołem stoi wysoki drewniany płot z bramą zakończony okapem. . Kościół został wzniesiony w 1710 roku przez mieszkańców Kamieńczyka wyznania ewangelickiego, za zgodą konsystorza ewangelickiego, jako kościół przedpogrzebowy na starym istniejącym wówczas cmentarzu. Prawdopodobnie kościół zbudowano na miejscu małej kaplicy cmentarnej. W 1740 roku kościół wyposażono późnobarokowy ołtarz główny, zakupiony ze starego kościoła w Lichkovie w Czechach. W 1731 roku wykonano empory chór, które w 1743 roku czeski malarz Antoni Ferdynand Vei pokrył barokową polichromią, a w 1754 roku w kościele ustawiono ambonę. W 1793 roku na bocznych wewnętrznych ścianach umieszczono stacje Drogi Krzyżowej. W latach 1934-35

przeprowadzono remont kościoła, wymieniono zniszczone belki zrębu oraz pokrycie zewnętrznych ścian i dachu, a pod konstrukcją założono nowy fundament z kamienia oraz poszerzono zakrystię. W okresie tym wnętrze świątyni otrzymało nową polichromię o motywach roślinnych oraz nowe stacje drogi krzyżowej - obrazy namalowane na szkle przez Herberta Blaschke. Na początku XX wieku został odnowiony ołtarz przez Leona Richtera z Lądka-Zdroju. W latach 1995-2001 wykonano wiele prac remontowych i konserwacyjnych.

38.Zespół zamkowo-pałacowy w Międzylesiu

Barokowy zamek położony w północno-zachodniej części rynku. Wzniesiony w latach 1686-95 , zachował fragmenty gotyckie (kamienna , masywna Czarna Wieża) oraz renesansowe. Nad bramą umieszczono herby 18 właścicieli zamku. Na ścianach od dziedzińca mniejszego -resztki sgraffita z XVI w. Wewnątrz zamku klatka schodowa z ozdobną balustradą i wazonami oraz sala z portalami z masy stiukowej, kominkiem i piecem kafelkowym , na zewnątrz otoczony jest suchą fosą od strony rynku , a do zachodu stawem . Zamek od 1975 r. jest w remoncie po prawie całkowitym spaleniu w 1974 r. Obecnie w północnym skrzydle zamku mieści się hotel .

39.Kościół p.w. Bożego Ciała *(Rynek)w Międzylesiu*

Według Lutscha kościół parafialny p.w. Bożego Ciała mógł istnieć już w 1294 r., ale wzmiankowany był dopiero w r. 1384. Był to kościół drewniany, który został spalony w 1428 r., w czasie wojen husyckich. Zastąpiono go w tym samym roku nowym kościołem, także drewnianym. W 1595 r. świątynia ta została zburzona przez luteran i zastąpiona w latach 1600-1613 nową, murowaną budowlą. Wieżę wzniesiono w 1615 r. W czasie wojny trzydziestoletniej, w 1643 r. kościół splądrowali Szwedzi. Obecną swą postać kościół otrzymał w 1676 r. (przebudowa korpusu) i 1699 (wzniesienie wieży według projektu Jacopo Carove). W 1703 r. wieża kościelna została uszkodzona przez piorun. Natomiast w latach 1712 i 1713 Althannowie odnowili i upiększyli kościół. Już jednak w 1776 r. został on uszkodzony w czasie pożaru miasta. W dwa lata później zbudowano murowany łącznik pomiędzy pałacem a hrabiowskim oratorium w kościele. W 1829 r. założono na wieży piorunochron, a w 1842 wykonano nowe pokrycie wieży, dachu. *N*ową kruchtę kościoła wzniesiono w 1882 r. Odnowiono też wówczas wnętrze kościoła, otwory, wystrój i wyposażenie wnętrza. Polichromie wykonał malarz Reimann z Lądka. W latach 1926 i 1927 poddano renowacji istniejącą świątynię. Odnawiano ją także w 1965 r. zwracając uwagę na ogólny układ przestrzenny kościoła z szerokim prezbiterium i z szeroką nawą, oraz na pewien nieład w kształtowaniu zewnętrznego wyglądu prezbiterium, zachowanie okien ostrołucznych i przypór, można przyjąć, że w murach obecnej budowli zawiera się pochodzący z początku XVII w. późnorenesansowy kościół z elementami neogotyku. Wydaje się też, że także nowa, barokowa wieża została zbudowana przy wykorzystaniu murów wieży starej. Rozwiązano ją w charakterystyczny sposób z przejściem z czworoboku w ośmiobok. W XVIII w. zwieńczenie wieży wzbogacono czterema półkolistym wyładowaniami gzymsów. Bryła korpusu nakryta jest jednym dachem z efektownym, dwuprześwitowym hełmem. Przy przebudowie kościoła czynni byli północnowłoscy budowniczowie. Od południa, od strony zamku wzniesiono przy prezbiterium aneks zawierający oratorium Althannów, połączone z zamkiem drewnianym gankiem, zastąpionym w 1778 r. nową, obecną, murowaną galerią. Według Kóglera nawa kościoła nakryta była dawniej drewnianym stopem zdobionym polichromią ze scenami biblijnymi. Nie wiadomo jednak, czy wzmiankował on jakiś starszy przekaz, czy też strop ten istniał jeszcze w jego czasach, to jest w latach 1791-1810. W 1818 r. dawny, drewniany strop nawy zastąpiono nowym sklepieniem pozornym.

*K*ościół usytuowany jest w centrum miasta, na północny wschód od pałacu i na niewielkim tarasie ziemnym, parę metrów powyżej poziomu pałacowego dziedzińca. Jest budowlą orientowaną z wyodrębnionym, szerokim prezbiterium, zamkniętym siedmiobocznie, wzmocnionym przyporami, nakrytym sklepieniem kolebkowym i konchowym z lunetami, oświetlonym oknami o różnych kształtach i nakrytym wielopołaciowym dachem łączącym się z dachem nawy. Korpus nawowy salowy, wypełniony emporami, nakryty spłaszczonym, drewnianym, pozornym sklepieniem kolebkowym z lunetami, oświetlony oknami w osiach (ostrołucznym, podłużnym w półkoliście zamkniętej niszy i okulusem), nakryty dwuspadowym dachem. Czworoboczna kondygnacja wieży zwieńczona gzymsem, ozdobiona w narożnikach kamiennymi kulami. Górna kondygnacja wieży ośmioboczna, rozczłonkowana lizenami i profilowanym gzymsem koronującym, wyładowanym miejscami półkoliście. W elewacji wieży zachowały się proste, kamienne portale. Aneksy przy kościele bezstylowe, z wyjątkiem neogotyckiej kruchty wzniesionej w latach sześćdziesiątych lub siedemdziesiątych XIX w. Z pierwszego piętra wschodniego skrzydła pałacu prowadzi ku

kościołowi barokowa, dwukondygnacjowa, kryta galeria, której przyziemie tworzą kamienne filary z trzonami (zdobionymi motywem płycin) wspierające półkoliste arkady z kluczami i stanowiące oparcie dla sklepień kolebkowych z lunetami.

40. Domy Tkaczy w Międzylesiu.

Z zespołu tzw. Siedmiu Braci zbudowanych pod koniec XVIII w. zachowały síę dwa drewniane podcieniowe domy. Niegdyś mieściły pomieszczenia mieszkalne i warsztaty tkaczy produkujących płótna i sukna w oparciu o uprawiany w okolicy len.

41. Solna Jama koło Gniewoszowa.

Niewielka (ok. 40 m długości) jaskinia powstała w soczewie wapienia krystalicznego. Nazwa jej wywodzi się od nacieków kalcytowych przypominających wyglądem sól. Wnętrze jaskini zamieszkiwane jest przez endemiczny gatunek owada.Solna Jama jest niewielką jaskinią krasową u południowo wschodniego podnóża Masywu Czerńca. Leżąca w dolinie potoku Gołodolnik jaskinia jest jednocześnie jedyną w Górach Bystrzyckich. Obecne wejście do jaskini zostało odsłonięte w trakcie prac w kamieniołomie, dawniej naturalny otwór znajdował się niżej, nad samym brzegiem potoku Gołodolnik. Kilkadziesiąt metrów na wschód od jaskini znajduje się dość wydajne źródło krasowe (wywierzysko), prawdopodobnie odwadniające system krasowy Solnej Jamy. Z Różanki od kościoła idziemy niebieskim szlakiem w kierunku lasu. Po przejściu w lesie dwóch potoków przed stromym podejściem skręcamy w prawo do nieczynnego już kamieniołomu, w którym znajduje się otwór jaskini. Do niedawna można było przejść szlakiem nie wiedząc, że 10 m w prawo jest takie cudo, Niedawno ktoś namalował na drzewie czerwoną strzałkę w kierunku Solnej Jamy. Przy wejściu do jaskini jest tablica informacyjna, jest stół i ławy, można zrobić zdjęcia, odpocząć przed dalszą drogą do Zamku Szczerba (1 godz. niebieskim szlakiem). Aby zachwycić się jaskinią konieczna jest dobra latarka.

42. Ruiny zamku Szczerba.

Pozostałości wieży, murów i budynków mieszkalnych powstałego w XIV w. gotyckiego zamku. Zniszczony podczas wojen husyckich w 1428 r. Nigdy nie odbudowany.Na szczycie wzgórza, na wysokości 530 m. n. p. m. znajdują się ruiny średniowiecznego kamiennego zamku Szczerba zwanego także Śnielinkiem, a dawniej: Schnallenstein lub Snellinsteyn. Założony został przez polskich rycerzy w połowie XIV przeszedł w ręce czeskie.
Zamek o wymiarach 40 x 16 m. funkcjonował w XIV i XV wieku i najprawdopodobniej składał się z budynku mieszkalnego dużego dziedzińca otoczonego murami i szerokiej bramy. Zachowały się fragmenty murów obwodowych o wysokości 9 m. od strony fosy i średnio 1,5 grubości, gotycka brama, resztki wieży. Wskutek rozbiórki ruin w następnych wiekach i wywózki kamienia do innych budowli, odsłonięte zostały dolne sklepione kondygnacje i niewielkie schody. Zamek ten jest jednym z trzech tego typu, po Homoli i Karpieniu, obiektów na Kłodzkiej Ziemi. Załoga w nim zgromadzona miała za zadanie strzec ówczesnego przejścia granicznego na drodze Praga - Rokitnice - Kłodzko, przebiegającej w pobliżu obecnego Gniewoszowa. Dokładny czas powstania jest trudny do określenia, ale już w 1294 roku król Wacław II przekazał ten teren z istniejącym tu czymś w rodzaju małego gródka kamienieckim cystersom. Otrzymali oni także Międzylesie. W XIV wieku zamek stanowił własność Glaubitzów, o czym mówią najstarsze zachowane wzmianki pochodzące z 1360 roku. W roku 1428 został zniszczony przez husytów, którzy do tego celu użyli specjalnie na ten cel sprowadzonych dział.

43. Kościół w Nowej Wsi.

Ogromny. kościół Wniebowzięcia NMP wzniesiono jako barokowy w latach 1702-4 przez znanego włoskiego architekta J. Carove, dzięki fundacji hr. von Althannów. Wewnątrz bogate wyposażenie m.in. ołtarz i figury dłuta M. I. Klahra. Kościół Wniebowzięcia NMP. Późnobarokowy kościół, uważany za drugi pod względem wielkości na ziemi kłodzkiej. Długość:60 m, szerokość:45 m, wysokość:20. Architekt: Jacopo Carove. Fundator: hr. von Althann. Wzniesiony w latach 1702 - 1704, poświęcony 15.08.1751 r., jednak o pełnym zakończeniu budowy można mówić w roku 1804 lub 1805, kiedy dwie imponujące wieże zostały przykryte hełmami.

44. Trójmorski Wierch w Masywie Śnieżnika.

Szczyt Masywu Śnieżnika z charakterystycznym rumowiskiem skalnym, stanowiący dział trzech zlewisk: Odry, Łaby i Dunaju. Punkt wododziałowy znajduje się na płd: - zach. zboczu na wysokości 960 m n.m.p.

45. Autostrada Sudecka w Górach Bystrzyckich.

Malownicza szosa zbudowana w latach 30-tych XX w., prowadząca zboczami i wierzchowiną Gór Bystrzyckich z Zielenca do Międzylesia przez Przełęcz Spaloną. Należy do najpiękniejszych widokowo, górskich dróg w Polsce. Można z niej podziwiać rozległe panoramy Kotliny Kłodzkiej i Masywu Śnieżnika.

46. Uzdrowisko Długopole Zdrój.

Najmniejsze, lecz pięknie położone w nasłonecznionej dolinie uzdrowisko Ziemi Kłodzkiej. Leczy się tu najczęściej zaburzenia pokarmowe oraz choroby układu krążenia przy wykorzystaniu trzech źródeł wód mineralnych.

47. Drewniany kościół w Nowej Bystrzycy.

Drewniany kościół Wniebowzięcia NMP wzniesiono w 1726 r. o rozczłonkowanej bryle z potężną sygnaturką. Wewnątrz skromne wyposażenie barokowe. Zabudowania wsi tworzą, ciekawy zespół architektoniczny typowy dla pogranicza. Godne uwagi są, np. chaty z gankami-galeryjkami.

48. Drewniany kościół w Zalesiu.

Oryginalny kościół drewniany św. Anny wzniesiono w 1718 r. Najcenniejszym wyposażeniem kościółka jest bardzo duży, interesujący zespół polichromii, przedstawiających sceny Starotestamentowe zw. "Biblią dla Ubogich".

49. Fort Wilhelma koło Zalesia.

Zniszczony fort pruski z XVIII w. koło Huty. W pobliżu figurka Strażnik Wieczności przy odcinku prostej drogi o nazwie Wieczność (5 km dł).

50. Wieża mieszkalna w Starej Łomnicy.

Rycerska wieża mieszkalna zbudowana pod koniec XV w., rozbudowana w 2 pof. XVII i przebudowana w XVIII w. Obok stoi dawny dwór. W całej łańcuchowej wsi zachowało się wiele ciekawych domów drewnianych.

51. Zespół parkowo - pałacowy w Gorzanowie.

Największa i najwybitniejsza rezydencja pałacowa regionu, wzniesiona w XVI w. w stylu renesansowym dla barona H.F. von Herbersteina. Obecnie nie jest zagospodarowany.

52. Tarasowa zabudowa miejska wraz z pozostałościami fortyfkacji miejskich rynek oraz pręgierz na Małym Rynku w Bystrzycy Kłodzkiej.

Miasto rozlokowało się na zboczu wzniesienia opadającego stromo do koryta Nysy Kłodzkiej. Najbardziej malownicza tarasowa zabudowa prezentuje się od mostu drogi wyjazdowej z Międzylesia. Relikty średniowiecznej zabudowy obronnej miasta: mury obronne, Wieża Rycerska, Brama Wodna, Baszta Kłodzka. Zachowany tu został średniowieczny układ urbanistyczny: czworoboczny rynek z prostopadłymi ulicami, ratusz wzniesiony na środku rynku w XIV w., wielokrotnie przebudowywany - pierwotna jedynie wieża. Obok piękna barokowa figura św. Trójcy z XVI I I w., autorstwa A. Jorga. Pręgierz z 1556 r. stanowi jeden z nielicznych przykładów autentycznych zabytków dawnego sądownictwa. Na urokliwy Mały Rynek przeniesiono go na pocz. XVII w.

53. Kościół św. Michała Archanioła w Bystrzycy Kłodzkiej.

Kościół parafialny należy do najciekawszych założeń sakralnych na Śląsku, w wyniku przebudowy pierwotnego późnoromańskiego kościółka. W obecnej postaci jest to dwunawowa hala z rzędem filarów w środku i dwoma prezbiteriami. Zachował się w nim sporo detalu kamieniarskiego, m.in. romańskie służki, gotyckie portale oraz cenne wyposażenie, np. chrzcielnica z herbami.

54. Muzeum Filumenistyczne w Bystrzycy Kłodzkiej.

W dawnym kościele ewangelickim przy Małym Rynku założono w 1964 r. jedyne w kraju muzeum posiadające kolekcję etykiet zapałczanych, zapalniczek i innych urządzeń służących nieceniu, ognia. Prezentuje ono również historię miasta.

55. Sanktuarium Marii Śnieżnej na Iglicznej.

Kościół pielgrzymkowy ze słynącą cudami figurką Matki Boskiej Śnieżnej. Wzniesiony w 1781-2 r. w stylu barokowo-klasycystycznym. Usytuowany na zboczu góry Igliczna (782 m), na której szczyt prowadzi Kalwaria.

56. Wodospad Wilczki w Międzygórzu.

Najwyższy wodospad na Ziemi Kłodzkiej i jeden z większych w całych Sudetach. Woda spada tu obecnie ze skalnego progu na wysokości 21 m i płynie dalej głębokim kanionem. Pierwotny las dolnoreglowy rosnący wokół wodospadu objęty jest ochroną i stanowi krajobrazowy rezerwat przyrody.

57. Zabudowa tyrolska wraz z drewnianym kościółkiem w Międzygórzu.

Pensjonatom budowanym w XIX w. nadano cechy stylu alpejskiego i norweskiego, co w połączeniu z zachowanymi z wcześniejszych okresów drewnianymi domkami i pięknym otoczeniem nadaje miejscowości typowo górski charakter. Wybudowany w XVIII w. w centrum miejscowości kościótek św. Józefa, stanowiący cenny zabytek architektury drewnianej.

58. Ogród Bajek koło Międzygórza.

Unikatowa kraina wyrzeźbionych w drewnie bajkowych postaci i leśnych domów I. Kriestena, który przez 20 lat tworzył swoje dzieło w hołdzie baśniom i Duchowi Gór Liczyrzepie. Po odnowieniu Ogród jest bardzo chętnie odwiedzany przez najmłodszych.

59. Schronisko turystyczne "Na śnieżniku".

Schronisko położone jest na rozległej hali pod śnieżnikiem na wysokości 1218 m. Roztacza się z tego miejsca rozległy widok na Kotlinę Kłodzką i otaczające je góry. Schronisko oferuje tanie noclegi, posiada też bufet z gorącymi posiłkami.

60. Pasterskie Skały koło Idzikowa.

Grupa malowniczych skał zbudowanych ze zlepieńców kredowych znajdujących się na krańcu Wysoczyzny Idzikowa, których nazwa wywodzi się z legendy o pasterzach, którzy wzgardzili chlebem.

61. Rezerwat "Śnieżnik Kłodzki".

Najwyższy szczyt Ziemi Kłodzkiej 1425 m n.p.m. Z rozległej kopuły szczytowej oglądać można przepiękną panoramę całych Sudetów. Dawniej stała tu kamienna 33 m wieża widokowa, po której obecnie pozostały tylko ruiny. Szczyt porasta cenna roślinność alpejska, żyją tu rzadkie gatunki fauny, dlatego cały obszar chroniony jest jako rezerwat przyrody.

62. Ośrodek Narciarski "Czarna Góra" w Siennej.

Ośrodek narciarski i snowbordowy, oferujący 8 wyciągów orczykowych i 4 km sztucznie naśnieżanych tras. Jego główną atrakcję stanowi czynna cały rok kolej krzesełkowa, wwożąca turystów pod szczyt Czarnej Góry (1205 m), która wraz ze znajdującą się na niej wieżą stanowi doskonały punkt widokowy. W pobliżu znajduje sił Podziemna Trasa Turystyczna - Nieczynna Kopalnia Uranu.

63. Jaskinia Niedźwiedzia w Kletnie.

Jedna z najpiękniejszych pod względem szaty naciekowej jaskiń Polski. W osadach na dnie jaskini odnaleziono wiele zachowanych szczątków kostnych zwierząt plejstoceńskich, wśród których dominują kości niedźwiedzi jaskiniowych. Wraz z przewodnikiem przechodzi sił labiryntem korytarzy, podziwiając unikalne stalaktyty i stalagmity, kaskady i draperie kalcytowe. Konieczna wcześniejsza rezerwacja !!! W Kletnie warto odwiedzić także Muzeum Ziemi.

64. Rezerwat "Nowa Morawa".

Leśny rezerwat przyrody utworzony dla ochrony naturalnego lasu dolnoreglowego. Zobaczyć tutaj można piękne okazy rodzimego świerka sudeckiego i buka pospolitego.

65. Huta Szkła Kryształowego "Violetta" w Stroniu Śląskim.

W czasie zwiedzania huty z przewodnikiem zapoznać się można z technologią produkcji szkła kryształowego. Uwagę zwiedzających przyciąga zwłaszcza ręczna praca hutników i zdobników, dzięki której z gorącej szklanej masy powstają urocze "szklane cuda".

66. Puszcza Jaworowa.

Źródłową dolinę Białej Lądeckiej porastała urokliwa pierwotna puszcza sudecka, w której głównymi gatunkami drzew były buk, jodła, jawor i świerk. Jej zachowane fragmenty chroni rezerwat przyrody "Puszcza Śnieżnej Białki". Okolica jest jednym z najdzikszych obszarów Sudetów.

67. Wapiennik "Łaskawy Kamień" w Kletnie.

W Starej Morawie stoi jeden z niewielu wapienników, w których dawniej wypalano wapno. W tym pięknie odrestaurowanym obiekcie urządzono prywatną galerię sztuki i centrum spotkań polskich i niemieckich artystów.

68. Rynek w Lądku Zdroju.

Jeden z niewielu płaskich rynków na Ziemi Kłodzkiej. Jego środek zajmuje neoromantyczny ratusz. Otaczają go piękne barokowe kamieniczki z podcieniami. Przy wschodniej stronie ratusza stoi ponad 3 m pręgierz, a po drugiej stronie pomnik Trójcy Świętej, wykonany przez zamieszkałego w kamienicy nr 1 Michała Klahra Starszego wybitnego, śląskiego rzeźbiarza doby baroku.

69. Arboretum w Lądku Zdroju.

Leśny ogród ponad 250 gatunków drzew i krzewów egzotycznych stanowi najcenniejszy zespół przyrodniczy lądeckiej zieleni parkowej. Otoczenie stanowią dorodne drzewostany mieszane rodzimego regla dolnego z bukiem, jaworem i świerkiem. W ogrodzie podziwiać można florę pochodzącą z całego świata. Na wiosnę pięknie kwitną tutaj rododendrony i azalie.

70. Most św. Jana w Lądku Zdr.

Kamienny, dwuprzęsłowy most przerzucony przez Białą Lądecką w 1565 r. Na środku mostu stoi barokowa figura św. Jana Nepomucena patrona strzegącego mostów i chroniącego od powodzi.

71. Park Zdrojowy w Lądku Zdroju.

W rozległym parku najpiękniejsza jest aleja modrzewiowa. Kuracjusze relaksować mogą się w Domu Zdrojowym, połączonym z Kinoteatrem i muszlą koncertowa.

72. Zakład Przyrodoleczniczy "Jerzy" w Lądku Zdroju.

Pierwsze drewniane zabudowania przy źródle uległy zniszczeniu w czasie najazdu mongolskiego w 1241 r. W 1498 r. Zbudowano zakład "Jerzy", dzięki czemu zasługuje on na miano najstarszego obiektu uzdrowiskowego w Polsce. Znajduje się tu emanatorium radonowe, a w nowej części wspaniała panorama części zdrojowej z początku XX w. Powyżej zakładu stoi wieża zegarowa i barokowa kaplica św. Jerzego.

73. Ruiny zamku Karpień.

Średniowieczny, kamienny zamek zbudowano dla ochrony Solnej Drogi. W XIV i XV w. stanowił on centrum małego państewka, został zniszczony przez Husytów w XV w. Później stał sił siedliskiem rabusiów, a ostatecznie zdobyto i zniszczono go w XVI w. Dziś to romantyczna ruina powoli zarastająca lasem.

74. Skałki na Trojaku i Sztolne Skały Trojak.

Jest to dominująca góra nad uzdrowiskową częścią Lądka. W okolicach szczytu znajdują się skały, których wysokość dochodzi miejscami do 20 m. Na zboczu Królówki zobaczyć można interesującą grupę skałek, zw. Sztolnymi Skałami. Łatwy dostęp sprawia, że są, często odwiedzane przez lądeckich kuracjuszy. Rejon ten znany jest z licznych dróg wspinaczkowych o różnym stopniu trudności.

75. Zakład Przyrodoleczniczy "Wojciech" w Lądku Zdroju.

Pierwszy zakład w tym miejscu oddano do użytku w 1680 r., a obecnie podziwiany neobarokowy budynek na planie okręgu zbudowano 200 lat później. Jego centrum stanowi marmurowy basen pod kopułą, w którym odbywają się lecznicze kąpiele w termalnej wodzie. Otoczony jest pierścieniem kabin z zabytkowymi marmurowymi wannami przeznaczonymi do kąpieli. Na galeii udostępniono imponującą pijalnię wód.

76. Bazaltowe słupy koło Lutyni.

W nieczynnym kamieniołomie przy zachowaniu odpowiednich środków ostrożności zobaczyć można pięknie wykształcone sześcioboczne słupy bazaltu, które stanowią pozostałość po trzeciorzędowym kominie wulkanicznym. Podobne słupy lub bazaltowe organy oglądać można po drugiej stronie doliny w Czarnym Urwisku. Stąd roztacza się piękny widok na Lądek Zdrój.

77. Jaskinia Radochowska koło Radochowa.

Jedna z największych jaskiń w Sudetach odkryta została ponad 200 lat temu. Łączna długość korytarzy to 265 m. Szata naciekowa została zniszczona, lecz podziwiać tu można urocze podziemne jeziorko. Grotę zwiedza się indywidualnie, niezbędne jest jednak posiadanie latarek. Jaskinia usytuowana jest poniżej góry Cierniak, na której zlokalizowano małe Sanktuarium Maryjne z kaplicą i Kalwarią. W pobliskich Trzebieszowicach znajduje się ciekawy kompleks parkowo - pałacowy.

78. Romanowskie Źródło w Żelaźnie.

Największe w Sudetach wywierzysko krasowe, o stałej temperaturze +10°C wypływającej wody wykorzystywanej do hodowli pstragów. Żyją tu endemiczne wrotki i rzadki ślimak źródlarka karpacka.

79. Wieża mieszkalna w Żelaźnie.

Gotycka wieża z k. XV w., przebudowana w XVIII w. Niedaleko kościół św. Marcina z XIV w z wyposażeniem gotyckim i barokowym, otoczony murem z obejściem podcieniowym i bramami.

80. Założenie pałacowo - parkowe w Żelaźnie.

Zespół pałacowy wzniesiony pod k. XVIII r. przez A.Hoffmanna o cechach barokowych i neobarokowych. Wewnątrz okazały hall wykładany marmurem. Obecnie mieści się w nim dom wczasowy. Pałac otacza duży, stary park.

81. Kościół św. Katarzyny w Starym Wielisławiu.

Obronny kościół z prezbiterium z XV w. i wieżą z XVI I w., przebudowany na barokowy, otoczony murem ze strzelnicami i drewnianym obejściem podcieniowym z XVI w., nadające kościołowi obronny charakter. Dawniej był to znany ośrodek kultu, związany z gotycką figurą Matki Boskiej Wielisławskiej. W sąsiedztwie kaplica - mauzoleum księcia Jana Ziębickiego.

82. Pałac w Piszkowicach.

Barokowy pałac z drugiej połowy XVII w. wzniesiony na miejscu renesansowego dworu. Dwukondygnacyjna budowla nakryta 4-spadowym dachem mansardowym z lukarnami. Wokół pałacu rozciąga się zaniedbany park w układzie tarasowym.

83. Most gotycki św. Jana na Młynówce w Kłodzku.

Porównywany z wspaniałym mostem Karola w Pradze. Wybudowany w 1390 r., połączył wyspę Piasek ze Starym Miastem. Przetrwał nienaruszony liczne powodzie dotykające Kłodzko jak głosi legenda dzięki zaprawie z dodatkiem jajek. Kamienną balustradę wieńczy sześć grup z figurami świętych. Most gotycki w Kłodzku – zabytkowy kamienny most nad rzeką Młynówką w Kłodzku w województwie dolnośląskim. Most ma cechy budowli gotyckiej i łączy ze sobą Wyspę Piasek i staromiejską część Kłodzka na Fortecznej Górze z rynkiem i twierdzą, stanowiąc część jednej z głównych dróg komunikacyjnych tej części miasta. Most jest zamknięty dla ruchu kołowego.
Most gotycki na Młynówce, kanale odchodzącym od Nysy Kłodzkiej należy do najstarszych budowli tego typu w regionie. Jest jednym z dziewięciu mostów łączących staromiejską najstarszą część miasta Kłodzka, teren dawnego podgrodzia, położony na Wyspie Piasek. Most jest czteroprzęsłową konstrukcją łukową wymurowaną z piaskowcowych ciosanych klińców, ma długość 52,20 m i około 4 metrów szerokości, ograniczony jest masywnymi kamiennymi balustradami, bogato zdobionymi rzeźbami świętych i krucyfiksami. Posiada dwa przyczółki i trzy filary. Dwie skrajne węższe arkady mają kształt ostrołukowy. Najciekawszy jest filar środkowy. Most powyżej cokołu posiada sześć żeber, na którym spoczywa płaski pomost w kształcie niepełnej gwiazdy, który był specjalnie przygotowywany pod budowę kapliczki, która ostatecznie nie powstała.
Na filarach mostu stoi sześć kamiennych rzeźb, przedstawiających: Trójcę Świętą i Ukoronowanie NMP, św. Jana Nepomucena najpopularniejszego świętego w regionie, Ukrzyżowanie, św. Franciszka Ksawerego patrona chroniącego od chorób, Pietę i św. Wacława. Na uwagę zasługują przede wszystkim: Pieta z XVII wieku oraz rzeźba przedstawiająca Chrystusa na krzyżu z postacią Marii Magdaleny u jego stóp. Ze względu na swą architekturę, most jest często porównywany do słynnego Mostu Karola w Pradze, ale równie często błędnie nazywany mostem "Wita Stwosza", lub "mostem św. Jana".
Dokładna data budowy kamiennego mostu nie jest znana, jego początki datują się na II połowę XIII wieku. Prawdopodobnie na jego miejscu stał wcześniej drewniany most, służący do przejścia z linii murów miejskich, na zewnątrz miasta, który w 1390 roku został zastąpiony mostem kamiennym łącząc miasto z przedmieściem. W przeszłości na końcach mostu stały bramy mostowe: Górna i Dolna. Górną bramę mostową wybudowano w końcu XIII wieku. Później była wielokrotnie przebudowywana, w końcowym etapie z trzypiętrowej budowli obronnej o czterospadowym dachu, stała się kamienicą mieszkalną. Drugi koniec mostu zamknięty był dolną bramą, którą wzniesiono przed 1469. Obie bramy rozebrano w drugiej połowie XIX wieku. Gotycki most w XVII i XVIII wieku był przebudowywany, dobudowano balustradę, ceglaną nadbudowę filarów.
Zdobiące most barokowe figury postawiono w XVIII wieku, jedynie Pieta jest o wiek starsza. Rzeźby te ustawione na balustradach, ufundowali bogaci mieszczanie kłodzcy.
Trójcę Świętą i Ukoronowanie NMP z okazałą grupą figur w 1714 r. ufundował baron von Fitschen, Ukrzyżowanie i Marię Magdalenę pod krzyżem ufundował w 1714 roku hrabia von Herberstein. Figurę obrazującą św. Franciszka Ksawerego, jako wotum po zarazie w 1714 roku postawili mieszkańcy Kłodzka; obecna, ustawiona w 1920 roku jest kopią pierwotnej, wykonanej z piaskowca, która uległa szybkiemu zniszczeniu. Rzeźbę św. Jana Nepomucena ufundował hrabia von Götzen z żoną. Figurę Św. Wacława postawiono w XVIII wieku. Pietę – najstarszą ze stojących na moście figur, w 1665 ufundował hrabia von Götzen.
W 2007 roku na moście ułożono nowy bruk z kostki granitowej, a wcześniej zamontowano stylowe lampy.

84. Twierdza Kłodzka i Labirynty.

Najcenniejsze dzieło nowożytnej architektury obronnej w Polsce, zachęca do odwiedzenia swoją tajemniczością i ogromem. Budowa twierdzy rozpoczęła się w połowie XVII w., a zakończyła się na początku XVIII w. Zobaczyć tu można ogromne bastiony i komnaty oraz wraz z przewodnikiem przejść fragmentem ciągnących się kilometrami podziemnych chodników minerskich. Z tarasu widokowego rozciąga się wspaniały widok na Kłodzko i całą Ziemię Kłodzką.
Kłodzko - W miejscu górującej nad Kłodzkiem twierdzy istniał w wieku X gród Kladsko – własność czeskiego księcia Sławnika. Najprawdopodobniej było to zbiorowisko budowli drewnianych znajdujących się wewnątrz kamienno-ziemnych umocnień doposażonych w palisadę. Ponieważ gród ten miał duże

znaczenia obronne w tym rejonie, książęta polscy toczyli o niego częste boje ze swymi odpowiednikami po czeskiej stronie. Podczas konfliktu o prawo do korony czeskiej w roku1114 zamek ten został zniszczony. Porozumienie zawarte w 1137 roku pomiędzy Bolesławem Krzywoustym a księciem czeskim Sobiesławem usankcjonowało pozostawienie Ziemi Kłodzkiej w granicach państwa czeskiego. W miejsce dotychczasowego zamku wybudowano w XIII wieku murowaną warownię. Z informacji z roku 1300 dowiadujemy się, że był to zamek mieszkalny sławiący się komfortowymi warunkami pobytu i wysokimi walorami piękna.

Zamek ten, górujący nad ówczesnym miastem był w okresie późnego średniowiecza wielokrotnie przebudowywany i modernizowany. W drugiej połowie XVI wieku jeszcze tzw. zamek dolny wraz z bastionowym systemem obronnym. Rok 1622 był przełomowy w historii twierdzy. Wtedy to Austriacy powzięli decyzję o przeobrażeniu istniejącego obiektu obronnego w nowoczesną cytadelę.

Zamek górny przekształcono wówczas w koszary. Niestety w trakcie walk Twierdza Kłodzka przeszła w ręce Prusaków. Z polecenia króla Prus Fryderyka II wykonano specjalne plany fortyfikacyjne dla Kłodzka i przebudowano dotychczasową twierdzę. Powstał w ten sposób silny fort doskonale zabezpieczający newralgiczne punkty.

Twierdza Kłodzka główna została połączona z fortem Owczej Góry. Rozbudowie poddano także system chodników zarówno minerskich jak i przeciwminowych.

W XIX wieku twierdza Kłodzka użytkowana była jako koszary i więzienie.

Podczas II wojny światowej przetrzymywano w niej z kolei jeńców wojennych pochodzących z różnych państw. Powierzchnia Twierdzy Kłodzkiej wynosi ok. 20 ha. Z północy na południe jej długość wynosi 800 m., a ze wschodu na zachód – 400 m. Z bastionu widokowego podziwiać można wspaniałe widoki na położone poniżej miasto Kłodzko, rozciągającą się poza nim Ziemię Kłodzką i położone w oddali masywy Śnieżnika i Szczelińca Wielkiego.

Obecnie w twierdzy mieści się muzeum. Sama zaś twierdza stanowi najcenniejszy w Polsce zespół fortyfikacji pochodzących z XVII i XVIII wieku.

Twierdza Kłodzka
ul. Grodzisko 1
57-300 Kłodzko
tel. (074) 867 34 68

85. Rynek w Kłodzku.

W środku pochyłego pl. Chrobrego zbudowano już w XIV w. ratusz, który w następnych wiekach wielokrotnie przebudowywano. Obok w 1620 r. wzniesiono wotywną figurę maryjną na kolumnie w otoczeniu świętych. Przy wejściu do Ratusza barokowa studnia z lwem z dwoma ogonami. Otoczenie stanowią zabytkowe kamieniczki miejskie.

86. Podziemna trasa turystyczna im. Tysiąclecia Państwa Polskiego w Kłodzku.

Udostępniona trasa ukazuje zachowane relikty po kilkukondygnacyjnych wyrobiskach - piwnicach korytarzowo - komorowych przekopanych w średniowieczu pod miastem dla celów obronnych i na magazyny. Trasa 1000-lecia Państwa Polskiego to ciąg podziemnych korytarzy i pomieszczeń przeznaczenia gospodarczo-obronnego, będące pozostałością po średniowiecznych wyrobiskach przekopanych na kilku kondygnacjach pod miastem częścią staromiejską Kłodzka. Nierozpoznane i nienaniesione na plan miasta przez długie lata obrastały licznymi legendami i stanowiły zagrożenie dla zabytkowej starówki. Zagrożenie to szczególnie nasiliło się po II wojnie światowej. Pozostawione bez zabezpieczeń podziemne wyrobiska coraz częściej ulegały zawaleniu wywołując na terenach bezpośrednio nad nimi zalegających katastrofy budowlane. Na to wszystko nakładały się jeszcze niekorzystne uwarunkowania wodne. Skala tego zjawiska była tak duża, że w pewnym momencie cała zabytkowa część Kłodzka mogła ulec zniszczeniu. Sytuacja ta zmusiła ówczesne władze, zarówno na szczeblu miejskim jak i wyższym do podjęcia akcji ratunkowej, czyli skutecznego i trwałego zabezpieczenia starówki, tak aby mogła swoim pięknem służyć następnym pokoleniom. Po opracowaniu przez naukowców z krakowskiej AGH planu działania, pod koniec lat 50-tych ubiegłego stulecia przeprowadzono pierwsza penetrację

podziemnych wyrobisk aby na miejscu określić skalę zjawiska. Efektem tej wyprawy było przygotowanie kompleksowej już metody zabezpieczeń korytarzy. W trzeciej dekadzie XX wieku korytarze poddano zatem renowacji i przywrócono do użytkowania. Wytyczono w nich jedną z ciekawszych w Polsce podziemnych tras miejskich.

87. Muzeum Ziemi Kłodzkiej - Kłodzko.

W barokowym obiekcie niegdysiejszego konwiktu jezuickiego zlokalizowano najważniejsze muzeum w regionie. Zainteresowania i działania muzeum skupiają, się wokół tematyki miasta, regionu, jego historii, przyrody i sztuki. Do najpiękniejszych wnętrz należą: biblioteka, dwukondygnacyjna sala koncertowa z kopułą, Salon Złoty i sala konferencyjna. Największe kolekcje w zbiorach Muzeum stanowią: zbiór cyny, numizmatów, zegary śląskie z doby uprzemysłowienia na Dolnym Śląsku oraz szkło unikatowe, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku artystów działających na Ziemi Kłodzkiej po 1945 r. Muzeum organizuje wystawy stałe i czasowe o różnorodnej tematyce, w tym obrazujące istotne problemy regionu.

88. Kościół Wniebowzięcia NMP w Kłodzku.

Najznakomitszy zabytek Ziemi Kłodzkiej, skarbnica dzieł sztuki. Budowę gotyckiej bryły rozpoczęli Joannici w poł. XIV w., a Jezuici w XVIII w. zakończyli nadając barokowy wystrój wnętrzu świątyni. Uwagę przykuwa zwłaszcza piękny ołtarz główny, a także ołtarze boczne, figury, obrazy i sklepienia.

89. Kościół i klasztor Franciszkanów w Kłodzku.

Kościół Matki Bożej Różańcowej wraz z klasztorem powstał w I pot. XVII w. jako barokowa budowla. W refektarzu klasztoru znajduje się olbrzymi fresk, autorstwa F. A. Schefflera.

90. Bukowa Kalenica w Górach Sowich.

Leśny rezerwat przyrody położony w szczytowych partiach Gór Sowich. Rośnie tu uroczy pierwotny las buczynowy z cennym runem leśnym. Na szczycie Kalenicy stoi stalowa wieża widokowa. W okolicy duże skupiska cisów, spotkać tu można sprowadzone z Korsyki muflony.

91. Centrum Sportów Zimowych w Sokolcu.

Populamy ośrodek narciarski Gór Sowich o różnicy wzniesień wynoszącej ok. 80 m. Polecany dla osób rozpoczynających naukę jazdy na nartach.

92. Wieża widokowa na Wielkiej Sowie.

Wieża im. Orłowicza stoi na szczycie Wielkiej Sowy (1015 m), najwyższym szczycie Gór Sowich. Roztacza się z niej znakomity widok na całe Sudety, Przedgórze Sudeckie i miasta: Świdnica, Dzierżoniów, Wałbrzych, Bielawę, Nową Rudę.

93. Tunel kolejowy w Świerkach.

Pod Świerkową Kopą w 1880 r. wykuto jeden z najdłuższych w Sudetach tuneli o długości 1171 m. Prowadzi nim interesująca linia kolejowa z Kłodzka do Wałbrzycha, którą poprowadzono m.in. po wysokich stalowych wiaduktach. 58. Ratusz w Nowej Rudzie. Na środku rynku już w XV w. wzniesiono pierwszy ratusz. Obecny zbudowany pod k. XIX w. posiada rozczłonkowaną bryłę. W płn. narożniku umieszczona nad misą fontanny kamienna figura św. Floriana. 59. Muzeum Górnictwa Podziemnego w Nowej Rudzie. W byłym polu górniczym "Piast" kopalni "Nowa Ruda" udostępniono do zwiedzania 700 m podziemnych wyrobisk górniczych i XIX-wieczny kompleks obiektów przemysłowych. Zapoznać tu się można z bogatą, ponad 500-letnią historią górnictwa węglowego w regionie. 60. Muzeum prof. J. Wittiga w Nowej Rudzie. Ekspozycja poświęcona pamięci pisarza, teologa i piewcy Ziemi Kłodzkiej J. Wittiga (1879-1949) urządzona w jego byłym domu. Wystawy prezentują pamiątki osobiste, fotografie, dokumentu i książki autorstwa tego ważnego niemieckiego pisarza. 61. Wieże widokowe na Górze Św. Anny i Wszystkich Świętych w Nowej Rudzie. Kamienne budowle wykonane z miejscowego czerwonego piaskowca wzniesione na pocz. XX w., wykorzystujące walory widokowe roztaczających się z nich panoram. Udostępniona wieża na Górze Wszystkich Świętych znana jest z jednej z najładniejszych panoram sudeckich, obejmującej Karkonosze ze Śnieżką, Góry: Suche, Wałbrzyskie, Sowie, Bardzkie po Masyw Śnieżnika oraz Góry: Orlickie, Bystrzyckie i Stołowe. 62. Kompleks pałacowo - parkowy w Bożkowie. W

centrum wsi w 1708 r. wzniesiono barokowy pałac, który przebudowano w 2 poł. XIX w. Do pałacu przylega park z okazałymi drzewami i pawilonem ogrodowym. W pobliżu barokowy kościół św. Piotra i Pawła z oryginalną amboną w kształcie łodzi. 63. Zespół pałacowy w Ratnie Dolnym. Pierwsze wzmianki o wsi sięgają XIV w. Ze zbocza wzgórza nad rzeką malowniczo wyrasta renesansowy zamek z attyką na szczycie. Bryła zamku była wielokrotnie przebudowywana, obecnie zamek pozostaje nie użytkowany. U stóp zamku pozostałości starego tarasowego założenia parkowego.

94. Bazylika Nawiedzenia NMP w Wambierzycach.

Wambierzyce - zw. "Śląską, Jerozolimą" - to znany sudecki ośrodek pielgrzymkowy, związany z kultem cudownej figurki Matki Bożej z Dzieciątkiem z 2 poł. XIV. Nad wsią dominuje ogromna bazylika mniejsza, do której wejścia prowadzą monumentalne schody. Wewnątrz bardzo bogaty i cenny wystój barokowy z XVIII w. m.in. ołtarz główny i boczne, ambona, obrazy i figury.

95. Kalwaria i zespół kaplic w Wambierzycach.

Wieś posiada oryginalny układ przestrzenny z 9 bramami, kościołem i około 135 kaplicami i innymi obiektami znajdującymi się w centrum wsi i na okolicznych wzgórzach. Razem stanowi największy tego typu zespół architektoniczno - krajobrazowy w Polsce.

96. Ruchoma szopka w Wambierzycach.

Największa szopka na Ziemi Kłodzkiej, której twórcą był miejscowy ślusarz L. Wittig. W ciągu 28 lat wyrzeźbił on ok. 800 figurek z drewna lipowego. Znaczna ich cześć poruszana jest mechanizmem zegarowym w rytm muzyki.

97. Skansen i mini zoo w Wambierzycach.

Skansen powstały poprzez przekształcenie zagrody w muzeum. Eksponaty zbierane były przez 30 lat. Obecnie podziwiać można m.in.: urządzenia młyńskie, stare naczynia, kolekcję broni oraz niecodzienny żywy inwentarz.

98. Rynek i mury obronne w Radkowie.

Miasto z zachowanym pierwotnym układem przestrzennym. Najciekawszy jest późnogotycki kościół św. Doroty z barokowym wyposażeniem. Na Rynku stoi renesansowy ratusz i figura MB Szkaplerznej. Wokół miasta zachowane fragmenty murów obronnych z 1 poł. XV w.

99. Zalew w Radkowie.

Jest to znane na Ziemi Kłodzkiej kąpielisko, przy którym znajduje się ośrodek rekreacyjny z miejscami noclegowymi i wypożyczalnią sprzętu wodnego. Atrakcyjność kąpieli podkreśla piękny widok na krawędź Gór Stołowych.

100. Szczeliniec Wielki.

Wspinając się po kamiennych schodach z Karłowa zdobyć można wierzchowinę najwyższego szczytu Gór Stołowych (919 n.p.m.). Trasa zwiedzania prowadzi między piaskowcowymi formami skalnymi (posiadającymi własne nazwy utworzone od ich charakterystycznych kształtów) i głębokimi szczelinami - dochodzącymi do 17 m. Z punktów widokowych podziwiać można rozległe panoramy Sudetów.Na najwyższy, płaski jak (popękany) stół, wierzchołek Gór Stołowych (919 m) wiodą 664 kamienne stopnie. Wykonał je pod koniec XVIII w. sołtys Karłowa, Franz Pabel, udostępniając publiczności niezdobyty dotąd masyw. Pabel - notabene - uważany jest za pierwszego w Europie urzędowo nominowanego przewodnika. Certyfikat od pruskiego króla uzyskał w 1813 r.Szczyt Szczelińca zajmuje skalny labirynt stanowiący strefę ścisłej ochrony przyrody nieożywionej. Najpierw trafia się do wiekowego schroniska PTTK Na Szczelińcu (tel.074/8712193). Z tarasu, gdzie stołował się minister von Hoym, widać Pasterkę i zalew w Radkowie, a w dali Karkonosze. Do rezerwatu prowadzi brama, zwiedzanie od 10 maja do 31 października jest płatne - 4-2 zł i trwa ok. 1 godz. Poza tym okresem oblodzony i bosko opustoszały Szczeliniec zwiedza się na własną

odpowiedzialność. Na początek przewidziane jest Piekiełko – głęboka na ponad 20 m szczelina, gdzie jeszcze w lipcu zalega śnieg, potem slalom wśród skał o dziwacznych kształtach, wreszcie skołowany wędrowiec dociera na naprawdę przepaściste tarasy, przyprawiające o zawrót głowy (dzieci o ciekawych pomysłach trzeba tu szczególnie pilnować).Niegdyś tarasów nad przepaścią było więcej, ale w ostatnich latach, w wyniku działalności kamieniołomu w Radkowie ulegają one przyśpieszonej erozji. Miłym wydarzeniem było ponowne udostępnienie przed paru laty najwyższego punktu Szczelińca, skały zwanej Fotelem Pradziada, na którą wchodzi się po metalowych schodkach, by z kretesem "odlecieć" wobec dookolnych widoków na prawie całe Sudety i niższe skałki samego Szczelińca.

101. Ścieżka dydaktyczna rzeźby skalnej i "Wrota Pośny" koło Radkowa.

Szlak z Radkowa przez Ściankę, Pasterkę i Szczeliniec Wielki z 14 stanowiskami, obrazującymi budowę geologiczną, procesy erozyjne i szatę roślinną. Dawne wodospady Pośny (obecnie suche) w okresie opadów tworzą malowniczą kaskadę w skalistym wąwozie.

102. Rezerwat "Wielkie Torfowisko Batorowskie".

Obszar ochrony ścisłej wchodzący w skład Parku Narodowego Gór Stołowych. Na nieprzepuszczalnym podłożu margli, na skutek dużej wilgotności podłoża obszar ten porośnięty został torfowcami tworzącymi tu głębokie pokłady. W tych warunkach występujące na nim świerki i sosny nierzadko przyjmują skarlałe formy.

103. Skalne Grzyby.

Zespół wolnostojących skałek powstałych na skutek wietrzenia ławic piaskowcowych o zróżnicowanej odporności. W ten sposób wykształciły się niesamowite formy skalne kształtem przypominające grzyby, młoty, maczugi.

104. Skałki Łężyckie.

Spłaszczenie położone na krawędzi Gór Stołowych o dość znacznych rozmiarach, porośnięte cenną roślinnością łąkową. Na nim rozrzucone są skałki piaskowcowe tworząc specyficzny, piękny krajobraz przypominający sawannę.

105. Zamek "Leśna" na Szczytniku.

Neogotycki zamek usytuowany na skalnej krawędzi nad Szczytną. Zbudowany w 1832 r. na miejscu fortu z XVIII w. Obecnie mieści zakład opieki społecznej. Obok zamku rozmieszczone są punkty widokowe, z których roztacza się widok na miasto i pobliskie góry.

106. Białe Skały.

Zgrupowanie okazałych skał piaskowcowych. Nazwa ich wiąże się z jasnym zabarwieniem wynikającym ze znacznej zawartości kwarcu. Część z nich posiada własne nazwy, w większości nadane przez wspinaczy, jako że są jednym z atrakcyjniejszych miejsc wspinaczkowych w G. Stołowych.

107.Pałac ks. Marianny w Kamieńcu Ząbkowickim.

To zabytek, który warto zobaczyć. Jego ciekawa historia i wyjątkowa osobowość ks. Marianny Wilhelminy Orańskiej, o której opowiadają przewodnicy gwarantuje ciekawą wyprawę historyczną i krajoznawczą. W 1838 roku położono kamień węgielny pod budowę pałacu, który projektował znany pruski architekt Karl Friedrich Schinkel, a na miejscu całości prac pilnował Ferdynand Martius. Swoboda pozostawiona architektowi, rozmach przedsięwzięcia / księżna wydała na budowę równowartość 3 ton złota /, połączenie kilku styli architektury i przepiękna okolica dały efekt, który warto zobaczyć - z pensjonatu AKACJA*** to tylko godzina jazdy samochodem ....

Pałac w Trzebieszowicach

Początki zamku w miejscowości Trzebieszowice sięgają XV wieku. Zamek został przebudowany XVII wieku na styl barokowy i spełniał funkcje pałacu. Otoczony parkiem, obecnie mieści się w nim ośrodek wypoczynkowy.

Ruiny zamku Karpień

Zamek Karpień powstał na początku XIV wieku (pierwsza wzmianka datowana jest na 1337 rok) . Jako lokalizację wybrano górę Karpniak wznoszącą się do wysokości 776 m n.p.m. Głównym zadaniem załogi zamku była ochrona w czasach średniowiecza przebiegającej w pobliżu Solnej Drogi, którą wożono sól z Wieliczki do Pragi. W roku 1428

zamek najechali husyci. Po jego zdobyciu spalili go. Po odbudowie, zamek stał się siedzibą grupy rycerzy-rozbójników. W roku 1443 zamek został zburzony za sprawą księcia ziębicko-opawskiego i towarzyszących mu wojsk., które przybyły pod jego mury celem zaprowadzenia porządku. Pomimo tak radykalnej akcji rozbójnicy przebywali w Zamku Karpień jeszcze do roku 1513. W tym czasie jeszcze raz obległy go wojska ostatecznie kładąc kres jego istnieniu. Zamku już nie odbudowano. W XIX wieku mieszkańcy okolicznych miejscowości częściowo rozebrali mury zamku, a pozyskany w ten sposób kamień wykorzystali do budowy swych domów.
Zamek "Leśna" na Szczytniku
Zamek “Leśna” zlokalizowany jest na krawędzi skalnej nad Szczytną (589 m. n. p.m.). Data powstania to rok 1832, kiedy to wybudowano go na miejscu XVIII – wiecznego fortu. Zamek reprezentuje styl neogotycki. Nie odkryto w nim żadnych piwnic, za wyjątkiem jednego niewielkiego przejścia podziemnego.
Zamek zbudowany jest na planie prostokątnym. Posiada jedną wieżę w kształcie cylindra i kilka innych – czworobocznych i otacza go mur, na którym w przeszłości stały armaty. Pierwotnie zamek służył jako rezydencja myśliwska i tak też był wewnątrz urządzony.
Obecnie w murach mieści się zakład opieki społecznej i z tego też powodu nie można go zwiedzać. Możliwy natomiast jest spacer ogólnodostępną ścieżką biegnącą wzdłuż bocznego skrzydła i przez bramę z dwoma wieżyczkami. Można także podziwiać stąd piękny widok rozciągający się na tzw. Obniżenie Dusznickie.

Bystrzyca Kłodzka
Inne ciekawe zabytki, które można zwiedzić w Bystrzycy Kłodzkiej
Baszta Kłodzka - punkt widokowy - Bystrzyca Kłodzka
Zbudowana na początku XIVw. obecnie dostepna dla turystów.
Brama Wodna - Bystrzyca Kłodzka
Również zbudowana na poczatku XIVw. Schodami dostać się można do nakrytej drewnianym stropem izdebki na pierwszym piętrze.
Baszta Rycerska - Bystrzyca Kłodzka
Pochodzi z początku XIV w. zwana także Czarną, przekształcona w 1823 r. na dzwonnicę.
Ratusz - Bystrzyca Kłodzka
Pierwotnie wzniesiony ok. połowy XIV w. w stylu gotyckim. Po pożarach ponownie wzniesiony w latach 1852-54 w stylu renesansowym.
Mury Obronne - Bystrzyca Kłodzka
Mury obronne pochodzą z 1319 roku. Prawie w całości zachowały średniowieczny pierścień wraz z basztami i bramami.
Bystrzyckie podziemi - Bystrzyca Kłodzka
Zespół komór i korytarzy stanowiących podziemną część wyburzonego więzienia.
Kamienny pręgierz w Bystrzycy Kłodzkiej
Bystrzyca Kłodzka - Kamienny pręgierz powstał w roku 1566. Pręgierz służył do wykonywania kar cielesknych. Jest to autentyczny zabytek dawnego sądownictwa.
Zespół parkowo-pałacowy w Gorzanowie
Zespół parkowo - pałacowy w Gorzanowie. Największa i najwybitniejsza rezydencja pałacowa regionu, wzniesiona w XVI w. w stylu renesansowym dla barona H.F. von Herbersteina. Obecnie nie jest zagospodarowany. Główny korpus posiada trzy kondygnacje 12-osiowe. Zespół pałacowy zbudowany na planie prostokąta z wewnętrznym dziedzińcem. Charakterystyczny jest smukły dach budowli z wybitym okapem i o szczytach z esownicami. Komnaty rozplanowano amfiladowo z hallem po środku. Pozostałe skrzydła posiadają dwie kondygnacje i pulpitowe dachy. Wygląd fasad pozostał prawie nie zmieniony.
Wieża obronna w Żelaźnie
Wieża obronna w Żelaźnie została zbudowa końcem XIV wieku. Budowala posiada czterykondygnacje i zbudowana jest na planie czworoboku, na fasadach umieszczoe są otwory strzelnicze. W XVIII wieku wieże przebudowana powstał wówczas barokowy portal na którym widnieje data 1727 rok.
We wsi Żelaźno, w pobliżu miejscowego kościoła, zachowała się pochodząca z końca XV wieku, zbudowana na planie prostokątnym wieża, przypuszczalnie czterokondygnacyjna. Podstawa wieży zamyka się z wymiarach 6,5 x 7

m, a jej przykrycie stanowi czterospadowy dach. Okresowo wieża ta była siedzibą dla tutejszego rycerstwa.
Brak śladów po okach mógłby wskazywać na to, że pierwotnie wieża nie miała charakteru mieszkalnego, jednakże po jej zniszczeniu podczas wojny trzydziestoletniej w roku 1727 została przebudowana przy wsparciu nieznanego fundatora i odtąd służyła jako mieszkanie. Kolejne prace remontowo-konserwatorskie miały miejsce w roku 1966. Obecnie budowla jest otynkowana, a elewacjach pozostały otwory, być może strzelnicze.
W Żelaźnie znajduje sie również Romanowskie Źródło wywierzysko krasowe, o stałej temperaturze +10°C wypływającej wody wykorzystywanej do hodowli pstraąów.
Kamienny wiadukt kolejowy w Lewinie Kłodzkim

Ruiny Zamku Homole
Duszniki Zdrój: Zamek Homole

Drewniany zamek na panującym nad okolicą wzgórzu Gomoła (733 m) wzniesiono już na przełomie X i XI w. Później zbudowano murowaną warownię z potężną, 30-metrową wieżą, której mur miał grubość 2 m. Forteca była ośrodkiem władzy feudalnej nad okolicą, zwaną państwem homolskim.

Prywatne "państwo" obejmowało miasta Duszniki i Lewin oraz 21 wsi; patrymonialne władztwo należało do miejscowego rodu Panwitzów. W 1428 r. zamek zdobyli husyci, podobnie jak wszystkie inne na ziemi kłodzkiej, za wyjątkiem samego Kłodzka. Osiadł w nim wybitny wódz skrajnego odłamu husytów - taborytów - rycerz Piotr Polak, potem zagnieździli się tu rycerze spod ciemnej gwiazdy, pacyfikowani zgodnie przez zwalczających się władców: Jerzego z Podiebradów i Macieja Korwina.

Zamek opuszczono w 1560 r. i odtąd niszczał coraz bardziej, aż w XIX w. romantyczne ruiny stały się atrakcją dla kuracjuszy. Zbudowano tu wówczas spacerową drogę z Dusznik. Do dziś zachował się tylko fragment muru i ułamek wieży 10-metrowej wysokości.

Z szosy E-8 na przełęczy Polskie Wrota, za Dusznikami w stronę Kudowy, można w 15 minut dojść szlakiem niebieskim lub czerwonym do ruin zamku Homole (szlaki nieco za przełęczą). Przed przełęczą jest parking niestrzeżony, skąd prowadzą do ruin zamku znaki białe - 20 min.
Duszniki Zdrój: Muzeum Papiernictwa

Duszniki Zdrój:

Stare miasto

Centrum miasteczka zajmuje prześliczny, niedawno odrestaurowany rynek. Otaczają go wielopiętrowe kamieniczki o renesansowych i barokowych elewacjach i wysokich holenderskich szczytach.
W barokowej kamienicy Zajazdu Pod Czarnym Niedźwiedziem 17.08.1669 r. nocował Jan Kazimierz, były król Polski, po abdykacji udający się do Francji. Nie omieszkał się tym wydarzeniem pochwalić oberżysta, już następnego dnia wywieszając tablicę: U mnie nocował król Polski. Z czasem "przypomniał" też sobie i dopisał, że król trzymał do chrztu jego dziecię.
Renesansowa kamienica przy ul. Słowackiego 2 jest rzeczywiście wiekowa: w 1361 r. Tomo Panwitz, pan na zamku Homole, podarował ją swej żonie Elżbiecie. Data w portalu: 1598 określa rok przebudowy.
Pośrodku rynku stoi grupa wotywna z 1725 r. dłuta L. Webera. Madonna z Dzieciątkiem zachwyca lekkim wdziękiem, a św. Sebastian ze św. Florianem chronią miasto od zarazy i pożaru.
Niedaleko wznosi się skromny poewangelicki kościół Krzyża Świętego. Wzniesiono go staraniem miejscowej gminy w latach 1845-65; budowniczy nosił nazwisko Papież, a zarządca świątyni zwał się Odpust. Przy kościele zachowało się kilka XVII-wiecznych płyt nagrobnych i kamienna chrzcielnica na

cmentarzyku (msze w niedzielę o 11.00).
Przy ul. Kłodzkiej stoi kościół św. Piotra i Pawła z warowną kwadratową wieżą. Pierwotny gotycki budynek gruntownie przebudowano w I poł. XVIII w. Ceniony obraz w ołtarzu głównym Pożegnanie św. Piotra i Pawła z 1730 r. wyszedł spod pędzla czeskiego malarza P. Brandla. Dużo więcej wdzięku ma prawoboczny ołtarz Męki Pańskiej dłuta Michała Klahra. Nawę zdobi efektowna ambona w postaci wieloryba z rozdziawioną purpurową paszczą, z wnętrza której, niby Jonasz, kapłan wygłaszał kazanie (rzeźby wykonał prawdopodobnie Ignacy Klahr, syn Michała). Kazalnice tego typu, rzadko występujące w Polsce, charakterystyczne są dla Saksonii i Łużyc. W nawie bocznej warto spojrzeć na niesamowity wyzłocony rokokowy Ołtarz 14 Orędowników z przedstawieniami 14 mało popularnych świętych: Agidiusza, Akacjusza, Eustachego, Wita, Erazma, Pantaleona, Cyriaka, Błażeja, Sebastiana, Dionizego, Krzysztofa, Jerzego, Floriana, Małgorzaty i Katarzyny, ale kto zdoła rozpoznać choć kilku, może uważać się za mistrza. W prezbiterium zachowała się renesansowa kamienna chrzcielnica z 1560 r. Msza jest codziennie o 7.00; w niedzielę odprawia się 5 nabożeństw.

Założenie pałacowo-parkowe w Żelaźnie
Pałac w Piszkowicach
Zespół pałacowy w Ratnie Dolnym
Wieża mieszkalna w Starej Łomnicy
Zespół zamkowo - pałacowy w Międzylesiu
Fort Wilhelma koło Zalesia
Zespół pałacowo-parkowy w Jeleniowie

Duszniki Zdrój

Duszniki powstały na prastarym szlaku z Kotliny Kłodzkiej, przez Piekielną Dolinę, do Kudowy i dalej do Pragi. W czasach prehistorycznych wędrowały tędy rzymskie karawany z bursztynem, w średniowieczu zaś karawany kupieckie z Wrocławia do Pragi, i stąd wzięła się nazwa traktu "polska droga".
Wjeżdżając do Dusznik trasą nr 8 Wrocław-Praga, po prawej stronie widzi się charakterystyczny XVII-wieczny młyn papierniczy o schodkowych krytych gontem dachach. Dobrze w tym miejscu zjechać z obwodnicy w jedną z uliczek po lewej, gdzie można bezpiecznie zaparkować.

Pierwszy raz miejscowość wymieniana jest w 1329 r. jako Dussnik alias Rynarcz. Wskazuje to na służebny charakter osady związany z tzw. legatem zadusznym. W zapisie takim właściciel wsi przekazywał wieś Kościołowi, przelewając nań również prawo pobierania określonych świadczeń; w rewanżu uzyskiwał świadczenie w postaci odprawiania po wieczne czasy mszy za duszę. Niemiecka i łacińska nazwa miasta przekazuje nam nawet imię właściciela: Reinhard (Reinhardsdorf, villa Reinhardi).

W 1428 r. na ziemię kłodzką wkroczyły z różnych stron oddziały taborytów; jeden z ich wodzów, waleczny rycerz Piotr Polak (sławny z kolejnej obrony Niemczy) zajął Duszniki i osiadł z załogą w pobliskiej feudalnej fortecy Homole. Potem nastały barwne czasy pobytu raubritterów w Homolach, kiedy to ze strachu chłopi duszniccy wychodzili do pracy w pole tylko nocą. Okres renesansu to wiek rozkwitu: żyjące z handlu i produkcji sukna miasto buduje sobie okazały ratusz i kościół św. Piotra i Pawła, wreszcie wykupuje od cesarza znienawidzony zamek Homole i pozwala, aby zniszczał niemal zupełnie.

Wojna trzydziestoletnia spowodowała to samo, co wszędzie; w Dusznikach pozostało przy życiu... 25 mieszkańców. Do poł. XVIII w. miasto utrzymywało się z młyna papierniczego, aż przyszła moda na "wody". W 1769 r. wodę zdroju Zimnego zaliczono do cennych wód leczniczych; wkrótce popijał ją król pruski

Fryderyk III, a w 1844 r. miasto zbudowało już pijalnię w parku zdrojowym. W początkach XX w. Duszniki połączono z Kłodzkiem linią kolejową, zbudowano trasy narciarskie, tory saneczkowe i skocznie; rocznie przybywało tu 10 tys. kuracjuszy. Wojna oszczędziła Duszniki, niezwyciężona armia wkroczyła tu, jak wszędzie na ziemi kłodzkiej, po kapitulacji Berlina, a "spóźnialstwa" tego nie omieszkano skrzętnie zatuszować. Obecnie można mówić o jego powtórnym rozkwicie.

Duszniki są wyraźnie podzielone na Stare Miasto (z rynkiem) i kurort (z deptakami i pensjonatami). Jest tu kilka zabytków, które warto zobaczyć, o dobrodziejstwie leczniczych szczaw nie wspominając.